

УДК [94(477):32.019.5:654.19(438)]“2004/2014”

Любомир ХАХУЛА

ДОЛАЮЧИ ТРАВМАТИЧНЕ МИНУЛЕ: УКРАЇНА В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ПОЛЬЩІ

Розглянуто політичний, медійний та громадський виміри польської суспільно-політичної думки про Україну та українців у 2004–2014 рр. Показано, що, на відміну від історичних дискусій, актуальні політичні виклики, боротьба українців за демократичні свободи і проти корупції знаходили практично одноставну підтримку у широких політичних і громадських колах Польщі.

Ключові слова: Польща, українсько-польські відносини, ЗМІ, Помаранчева революція, Революція гідності.

Протягом останніх двох з половиною десятиліть українсько-польських відносин обидва народи пройшли цілу низку випробувань історією, політикою, економікою. Найважчим тягарем під час руху до спільного європейського дому виявилася спільна історична спадщина. Якщо східноєвропейські сусіди зуміли подолати негативні упередження стосовно одних періодів новітньої історії (як, наприклад, Українсько-польська війна 1918–1919 рр.)¹, то не змогли дійти згоди в оцінці інших (Українсько-польська війна 1938–1947 рр.)². Відтак, соціологічні опитування засвідчували погіршення взаємосприйняття під час річниць трагедій Другої світової війни та зростання симпатії протягом актуальних політичних подій. Від 1991 р. найбільші сплески позитивного ставлення поляків до українців мали місце під час і одразу після двох українських продемократичних/проєвропейських революцій – листопада–грудня 2004 р. та листопада 2013 – лютого 2014 рр. – які отримали назви Помаранчева революція і Революція гідності, відповідно³.

Аналізуючи політичний і суспільний простір демократичної Польщі, спираємось на принцип його неоднорідності, що відображено в системі політичних партій, громадських організацій, періодичних видань. У кінці 2004 р., коли українці масово вийшли на вулиці відстоювати свій вибір, Республіка Польща мала уже п'ятилітній

¹ *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів, 1998. – 488 с.; *Klimecki M.* Polsko-Ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią: 1918–1919 / М. Klimecki. – Warszawa, 2000. – 291 s.

² Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2003. – Вип. 10: Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / [гол. редкол. Я. Ісасвич]. – Львів, 2003. – 813 с.; *В'ятрович В.* Друга польсько-українська війна 1942–1947 / В. В'ятрович. – Київ, 2011. – 288 с.

³ *Кульчицький С. В.* “Помаранчева революція” 2004 / С. В. Кульчицький // *Енциклопедія історії України: у 10 т.* / [редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.]. – Київ, 2011. – Т. 8: Па–Прик. – С. 412–415; *Антонович М. М.* Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право / [М. М. Антонович, Б. В. Бабін, М. О. Баймуратов, І. А. Березовська, І. Г. Білас]. – Київ, 2014. – 1013 с.

досвід членства в НАТО і піврічний – у Європейському Союзі. Тодішній президент держави, представник посткомуністичної еліти Александер Квасневський завоював собі ім'я “друга України” та сприяв зміцненню образу Польщі як “адвоката України” перед європейськими і світовими державами. Сприятливий імідж України створювала ліберальна та консервативна преса. Проте політики правого крила, численні т. зв. “кресові” товариства та їхні друковані органи вбачали в українських антиурядових демонстраціях черговий “націоналістичний, бандерівський підступ”. Водночас велика кількість польських громадян, часто пов’язана з українцями економічними, родинними, приятельськими контактами, рішуче підтримала прагнення східних сусідів відновити поняття моральності в політиці⁴.

Під час президентської кампанії 2004 р. впливові польські видання “Газета виборча”, “Жечпосполіта”, “Політика”, представляли головних претендентів на президентську посаду за схожими схемами. Ще на початку 2000-х рр. ліберальна польська преса часто називала лідера опозиції Віктора Ющенка “батьком гривні”, політиком, “відкритим до Заходу”, причиною чого були його вільноринкові погляди, а також економістом із значним авторитетом на Заході⁵. Уже після третього туру виборів, напередодні інавгурації, польський журналіст М. Войцеховський, який за період жовтня–грудня 2004 р. написав для “Газети виборчої” 50 аналітичних статей і репортажів з Києва (найбільшу кількість серед усіх польських журналістів, які писали про українські вибори⁶), свою чергову публікацію про В. Ющенка назвав “Європесць Ющенко”⁷.

Тим часом представника донецького бізнесово-політичного клану Віктора Януковича популярна польська преса представляла як двічі засудженого кримінальника, що погано володів українською мовою, діяв в інтересах Росії та донецьких олігархів, висловлювався за “стабільність”, тобто “збереження в Україні прогнилої політично-економічної системи”⁸. Схоже зображали й Леоніда Кучму. Журналісти “Жечипосполітої” писали про грубий спосіб, у який влада розправляється з опозицією, а владні інтриги називали “українською кампанією в стилі Борджія”⁹.

Консервативні та праві періодичні видання до української опозиції, згуртованої навколо В. Ющенка, ставилися обережно. Передусім зважали на їхню позитивну оцінку діяльності ОУН і УПА та ставлення до сучасної Польщі. Журналіст консервативно-ліберального тижневика “Найвищий час” писав: “В Україні існує справжня опозиція. Жаль лише, що має вона антипольське, бандерівське обличчя”¹⁰. “Наша газета” розмістила коментар публіциста Еви Семашко: “Попри

⁴ Поранена істота (3 карт. Любомиром Гузаром розмовляють Павел Смоленський і Ян Турнау) // Волинь: дві пам’яті. Збірник статей, опублікованих у “Газеті виборчій” / [пер. з пол. В. Павлів, упоряд. М. Войцеховський]. – Київ; Варшава, 2009. – С. 172.

⁵ *Wojciechowski M.* Stylistyczny bief Wołkowa / *M. Wojciechowski* // *Gazeta Wyborcza*. – 2000. – 7 kwietnia; Droga do raju. Rozmowa z Wiktorem Juszczenką, premierem Ukrainy // *Wprost*. – 2000. – 12 listopada.

⁶ *Malikowski M.* Wybrane problemy stosunków polsko-ukraińskich / *M. Malikowski*. – Rzeszów, 2010. – S. 131.

⁷ *Wojciechowski M.* Europejczyk Juszczenko / *M. Wojciechowski* // *Gazeta Wyborcza*. – 2005. – 24 stycznia.

⁸ “Nie liczę trupów po obu stronach granicy”. Rozmowa z Markiem Cynkarem / *Życie Podkarpackie*. – 2007. – 18 kwietnia; *Malikowski M.* Wybrane problemy stosunków polsko-ukraińskich. – S. 135.

⁹ Цит. за: *Malikowski M.* Wybrane problemy stosunków polsko-ukraińskich. – S. 134.

¹⁰ *Ibidem*. – S. 136.

декларації симпатій, які Польща отримує від Ющенка, треба брати до уваги той факт, що за ним стоять антипольсько налаштовані люди. Українські націоналісти протягом виборчої кампанії проголошували гасла “Україна для українців”. Що це має спільного з демократією, яку тепер проголошують демонстранти в Києві та Львові? Це націоналістичне оточення Ющенка буде керувати країною”¹¹.

Масштабні фальсифікації, з якими зіткнулися наприкінці 2004 р. українці, не залишили байдужими й представників польського громадянського суспільства. У Польщі було створено молодіжну Ініціативу “Вільна Україна”, яка організовувала мітинги в Польщі, а також їздила моніторити третій тур виборів у грудні. Учасники Ініціативи констатували, що протягом побуту в Україні вони позбулися багатьох упереджень про країну¹². Сильні проукраїнські настрої панували й у Перемишлі¹³. Важливість України для Польщі розуміли добре. У тогочасному інтерв’ю з главою УГКЦ Любомиром Гузаром читаємо: “Історія вчить, що для нас українська справа – це питання життя і смерті, державний інтерес у найкращому розумінні”¹⁴. Згадуваний вже М. Войцеховський писав, що тиждень протестів, участь в яких брали також і поляки, “зробив більше для польсько-українського поєднання, аніж останні 15 років”¹⁵. Польські оглядачі вибори 2004 р. називали дилемою між “сірістю, вислужництвом, лукавством та вірою і надією”¹⁶. Активність українців давала надію на заангажованість суспільства до демократії і самоврядності. Соціолог Я. Новак резюмував: “Перед Україною стоїть багато невирішених завдань: ментальний поділ між сходом і заходом, відсталість українського села і брак духовних підстав для розвитку; чесні вибори – це лише початок довгої дороги до змін”¹⁷.

Перемога на виборах В. Ющенка вселяла надію на початок нового етапу у відносинах з Києвом. З’являлися коментарі, автори яких не сумнівалися у перспективі України стати повноправним членом Євросоюзу в найближче десятиліття: “Якщо за 10, 15 років Україна ввійде в Євросоюз, в чому я не сумніваюся, в підручниках історії з’явиться речення, що першою інституцією, котра про це згадала, був Європарламент. І що резолюції не було би без польських євродепутатів, а раніше без багаторічних старань, увінчаних працею Александра Квасневського”¹⁸. Перші декларації новообраного Президента України підтверджували польські надії. Одразу після інавгурації, в січні 2005 р., В. Ющенко у виступі в Раді Європи подякував полякам за підтримку і запевнив представників української Полонії: “Ваші діти будуть розмовляти мовою своїх батьків і будуть ходити до польських костелів. Я вам це обіцяю”¹⁹. Схожі слова український Президент промовив під час

¹¹ Ibidem. – S. 139–140.

¹² Uhlig D. To była dobra misja / D. Uhlig // Gazeta Wyborcza. – 2005. – 14 stycznia.

¹³ Szturm M. Jesteśmy z tobą, Ukraino! / M. Szturm // Życie Podkarpackie. – 2004 – 1 grudnia; Szwic J. Lwów w kolorze pomarańczy / J. Szwic // Tam że. – S. 14; Apel Poparcia Polskich Gazet lokalnych do Narodu Ukraińskiego // Tam że.

¹⁴ Поранена істота... – С. 180.

¹⁵ Wojciechowski M. Polacy na placu Niepodległości / M. Wojciechowski // Gazeta Wyborcza. – 2004. – 30 listopada.

¹⁶ Nowak J. Ukraina: początek drogi / J. Nowak // Gazeta Wyborcza. – 2005. – 5 stycznia.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Pawlicki J. Tak dalej, Polsko / J. Pawlicki // Gazeta Wyborcza. – 2005. – 14 stycznia.

¹⁹ Sołtyk R. Juszczenko: koniec sporu o Cmentarz Orłąt / R. Sołtyk, M. Wojciechowski // Gazeta Wyborcza. – 2005. – 26 stycznia.

візиту до Перемишля у квітні 2005 р.²⁰ Тоді ж у Варшаві проголошено Рік України в Республіці Польща, зав'язалися нові економічні, освітні, науково-технічні та культурні контакти.

Картину тогочасних процесів доповнюють результати соціологічних опитувань щодо сприйняття поляками київського Майдану, проведених перед згаданими подіями і після них. Загальнонаціональне опитування засвідчило, що 52% поляків цікавилися революційними подіями в Україні та активно їх обговорювали. Серед людей із вищою освітою рівень зацікавленості українськими подіями сягнув 86%²¹. Більш ніж половина опитаних (54%) підтримувала опозиційного кандидата В. Ющенка, і лише 2% були на боці провладного В. Януковича²².

Відбулися зміни й у загальному ставленні поляків до східних сусідів. Ще 2003 р. українці займали 24 позицію позитивного ставлення в переліку з 28 народів, щодо яких проводили опитування. За рік, одразу ж після Помаранчевої революції, вони піднялися на 19 позицію в переліку з 32 народів²³. Позитивне ставлення поляків до українців зросло на 10%, а рівень неприязні знизився на 17%. Якщо в жовтні 2003 р. із симпатією до українців ставилося 19% поляків, то в грудні 2004 р. таких було вже 29%. Відносна кількість поляків із неприязним ставленням до українців зменшилася з 51% до 37%, відповідно²⁴. Порівнявши дані росту симпатії за аналогічний період до литовців (+2%), білорусів (-2%) та росіян (-4%), соціолог Я. Залєцький зробив висновок, що Помаранчева революція “стала трампліном для швидкого росту приязні поляків до українців”²⁵.

У віковому зрізі в грудні 2004 р. більшу прихильність до українців виявляли представники молодого покоління. До українців позитивно ставилися 40% опитаних у віці 25–34 років і 32% – у віці 18–24. Натомість серед опитаних віком 55–65 років прихильними до українців були лише 28%, а у віці понад 65 років – тільки 19%. Наведені цифри вкотре підтвердили тезу про зміну поколінь як невід’ємну умову поліпшення взаємовідносин. Адже старше покоління частіше апелювало до потреби історичних поррахунків. Загалом серед головних перешкод міжнародного зближення аж 30% опитаних називали історію, а менше – національний характер, культурні відмінності²⁶.

Описаний вище емоційний запал дещо знизився разом із першими невдачами постмайданних урядів. Припустимо, що неспроможність українських політичних еліт об’єднатися заради боротьби з корупцією, демократизації держави за європейськими стандартами частково вплинула на ріст неприязні до українців (до 50%) та

²⁰ Hruńkiw O. Wiktor Juszczenko w Przemysłu / O. Hruńkiw // *Życie Podkarpackie*. – 2005 – 20 kwietnia; Godos M. Prezydent pielgrzym / M. Godos // *Tam że*.

²¹ Załęcki J. The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians in the period of the “Orange Revolution” – between warmth and prejudice / J. Załęcki // *Соціологічні дослідження: зб. наук. праць*. – 2008. – № 7. – С. 1.

²² *Ibidem*.

²³ Wpływ ostatnich wydarzeń na Ukrainie na stosunek Polaków do Ukraińców. Komunikat z badań. (CBOS, BS 190/2004) / [oprac. M. Strzeszewski]. – Warszawa, 2004. – S. 2.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Załęcki J. The Polish and their attitudes to Ukraine and the Ukrainians... – С. 5.

²⁶ Zaskilniak L. Stosunki ukraińsko-polskie w XX wieku w świadomości społecznej Ukraińców i Polaków / L. Zaskilniak // *Przegląd Wschodni*. – 2011. – T. 11. – Zeszyt 4(44). – S. 816.

зменшення (з 29% до 23%) в грудні 2005 р. відносного числа тих, хто ще рік тому симпатизував східним сусідам²⁷.

Зміни суспільних настроїв поляків відбувалися й на тлі складних історичних дискусій щодо відбудови Польського військового меморіалу на Личаківському цвинтарі у Львові та чергових річниць кривавої Волинської трагедії 1943 р.²⁸. Перебіг цих подій впливав на тональність виступів політичних діячів, публікації в пресі та громадську думку. Напруги додав також Указ Президента України В. Ющенка “Про присвоєння С. Бандері звання Герой України”, виданий 20 січня 2010 р.²⁹. У 2013 р., у 70-ту річницю протистояння польська суспільна думка розділилася в оцінці подій та можливості примирення. Якщо представники ліберальних середовищ (науковці, митці, журналісти) знаходили слова вибачення і закликали до поєднання, то “кресові” організації говорили лише про польську мартирологію і затіяний українцями геноцид³⁰. Пересічні громадяни (54%) сприймали історію такою, що розділяє народи, і лише для 24% спільна історична традиція була об’єднаним чинником для поляків та українців³¹. Водночас 63% опитаних вважали, що порозуміння є можливим, а 21% – неможливим³². Тоді ж польське суспільство у своєму прагненні примиритися з українцями зробило крок назад, рівно на одне десятиліття (у 2003 р. також 63% опитаних вважали примирення між обома народами можливим). А вже ще 2012 р. кількість оптимістів становила 75%, а у 2004 році їх було 81%³³. У цьому, на нашу думку, винні передусім представники політичних еліт обох народів, які в гонитві за виборчими рейтингами продукували популістські інтерпретації складної історичної дійсності.

Після відзначення 70-тої річниці Волинської трагедії та появи в польському публічному дискурсі вислову “етнічна чистка з ознаками геноциду”, українсько-польські відносини знову стали, публіцистичною мовою, прохолодними. Проте тодішня авторитарна влада в особі В. Януковича продовжувала впевнено декларувати політичний курс на інтеграцію зі структурами Європейського Союзу. Важливу роль у цих “прагненнях” відводили Польщі, яка разом зі Швецією ініціювала й реалізовувала політику “Східного партнерства”³⁴. Коли наприкінці листопада 2013 р.

²⁷ Stosunek Polaków do innych narodów. Komunikat z badań. (CBOS, NR 20/2014) / [oprac. M. Omyła-Rudzka]. – Warszawa, 2014. – S. 3–4.

²⁸ Хахула Л. Проблема відновлення Польського військового меморіалу у Львові в польській та українській пресі кінця ХХ – початку ХХІ століття / Л. Хахула // Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / [відп. ред. М. Литвин]. – Львів, 2014. – Вип. 7. – С. 119–138; Войцеховський М. Немає однієї пам’яті про Волинь / М. Войцеховський // Волинь: дві пам’яті. Збірник статей опублікованих у “Газеті виборчій” / [пер. з пол. В. Павлів, упоряд. М. Войцеховський]. – Київ; Варшава, 2009. – С. 283–289.

²⁹ Указ Президента України “Про присвоєння С. Бандері звання Герой України”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/46/2010> (дата звернення 17.01.2017).

³⁰ Портнов А. Історії для домашнього вжитку. Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам’яті / А. Портнов. – Київ, 2013. – С. 147–154.

³¹ Trudna pamięć: Wołyń 1943. Komunikat z badań. (CBOS, BS 93/2013) / [oprac. M. Hettmann]. – Warszawa, 2013. – S. 3.

³² Ibidem. – S. 4.

³³ Ibidem.

³⁴ Піх О. Східна політика Республіки Польща в контексті її зовнішньополітичних пріоритетів (1991–2004) / О. Піх // Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / [відп. ред. М. Литвин]. – Львів, 2016. – Вип. 9. – С. 162–178.

українська влада несподівано відмовилася підписувати Угоду про асоціацію з ЄС та українці вийшли на масові акції протесту, польське суспільство знову заангажувалося у справу революційних перемін в Україні. Це відобразилося не лише в моральній підтримці протестувальників, а й активній участі в київському Майдані (студенти, науковці, пенсіонери, громадські діячі). Медійний образ польської присутності на київському Майдані складався з таких епізодів: 30 листопада 2013 р. серед постраждалих від “Беркуту” був польський журналіст, через день зі сцени Майдану лідер партії “Право і Справедливість” (ПіС) Я. Качинський (активний прихильник “геноцидної” версії Волинської трагедії 1943 р.) вітався з українцями словами “Нехай живе вільна й незалежна Україна”, поляки допомагали будувати барикади, були волонтерами. У березні 2014 р. на барикадах журналісти зустріли поляка з пов’язкою, схожою до тих, які носили вояки АК під час Варшавського повстання 1944 р. Ним виявився хлопець з Ополя на ім’я Давид, член однієї із сочень Самооборони³⁵. Додавали наснаги майданівцям численні польські плакати та дитячі малюнки на підтримку протестувальників.

Водночас серед частини польської інтелектуальної еліти й надалі продовжував існувати страх перед міфічною “дикою силою Сходу”, яка під пеленою націоналізму здатна зруйнувати європейський лад. Краківський історик Анджей Земба порівнює Майдан із глибоко вкоріненою в українській культурі традицією козацьких віч. Сучасні українські події вчений зіставив із козацькими радами на Січі, які описав Генрик Сенкевич, що супроводжувалися вигуками “Ганьба”, “Зрада” і впливали на прийняття рішень старшиною³⁶. У подіях 2013–2014 рр. А. Земба бачив не що інше, як анархізацію суспільства: “З кожної української кризи виходить лише один переможець, який стає провідною політичною силою. Ним є націоналісти. Націоналізм, ксенофобія, які йдуть із Західної України в Центр, є загрозою для самої України і регіону (Росії, Європи)”³⁷.

Тоді ж газета “Жечпосполіта” надрукувала коротке інтерв’ю з речником “Правового сектору” Андрієм Тарасенком, який заперечив твердження про геноцид поляків на Волині у 1943 р. і різко виступив за об’єднання українських етнічних земель у складі незалежної держави. На запитання журналіста, чи сучасні кордони України справедливі, А. Тарасенко відповів: “Націоналіст – це той, хто прагне з’єднати усі етнічні землі свого народу, на яких українці проживали тисячоліттями. Після війни в результаті операції «Вісла» українців виселили з тих земель і справедливості ради ці землі мали б повернутися до України. Я маю на увазі Перемишль і кільканадцять інших повітів”³⁸. Інтерв’ю викликало занепокоєння серед частини поляків і, як зауважив публіцист Л. Ясіня, на короткий час перервало поширену від листопада 2013 р. тенденцію представляти Україну як громадянське суспільство,

³⁵ Rudnicki J. Pojednanie: Od Wołynia do Majdanu [Електронний ресурс] / J. Rudnicki. – Режим доступу: <http://biletwnet.pl/publikacje/pojednanie-od-wolynia-do-majdanu> [дата звернення 20.12.2014].

³⁶ O Ukrainie w ogniu – W Instytucie Historii UJ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wkrakowie2014.wordpress.com/2014/01/31/o-ukrainie-w-ogniu-w-instytucie-historii-uj/> [дата звернення 17.02.2014].

³⁷ Ibidem.

³⁸ Bielecki J. Lider banderowców: ludobójstwo na Wołyniu to brednia [Електронний ресурс] / J. Bielecki. – Режим доступу: <http://www.rp.pl/artykul/1083009.html> [дата звернення 17.02.2014].

здатне на рішучий спротив проти спроб його поневолити. У правих середовищах Польщі здійснюється галас і з'явилися заяви про те, що польські політики мають бути готовими до можливої зміни кордонів в майбутньому, бо “кордони не є даними раз і назавжди”³⁹.

Короткий сплеск польського “розчарування Україною” Л. Ясіня пояснив тим, що протягом 2013 р. польська публіцистика формувала громадську думку про Україну як про націоналістичний та радикальний край, сильно корумпований, не спроможний розібратися з історичними й сучасними проблемами. Самі ж поляки, подаючи у всьому приклад сусідам, “не проговорили з останніми складних проблем, які мають всі шанси виринути з новою силою”⁴⁰.

Реакція польських політиків, що представляли Перемишль у Сеймі (Марек Жонса від “Громадянської платформи”) і Європарламенті (Томаш Поремба від ПiС), була досить спокійною: депутати засудили подібні заяви, назвавши їх “нісенітницями, які висловлює якийсь ідіот”⁴¹. Проте заяви “Правого сектору” політики не ототожнили із цілим протестним рухом та закликали співвітчизників і надалі підтримувати українців.

Широку суспільну солідарність з українцями засвідчили результати соціологічного опитування на початку лютого 2014 р., коли 65% поляків виразили зацікавлення подіями в Україні, 63% респондентів підтримали протестувальників (натомість під час Помаранчевої революції з прихильниками В. Ющенка солідаризувалося 54% дорослих поляків)⁴², 31% не підтримав жодної сторони. Симпатиками Віктора Януковича виявився 1% респондентів. Припустимо, що це члени маргінальних праворадикальних організацій, які ще на початку грудня 2013 р. висунули заклики підтримати Януковича під назвою “Станьмо на захист Віктора Януковича!”⁴³. На думку 52% опитаних, Польща разом з іншими членами Європейського Союзу повинна підтримувати “продемократичні та проєвропейські прагнення українців”⁴⁴. 12% вважали, що на Польщі лежить особлива місія в українському питанні, а 29% опитаних – що Польща повинна зберегти нейтралітет і не втручатися в українські події⁴⁵. Опитування 2014 р. зафіксувало і незначне збільшення громадян Польщі з позитивним ставленням до українців.

В Україні подібне дослідження 14–26 березня 2014 р. було проведене на замовлення Міжнародного республіканського інституту. Половина респондентів з усіх регіонів задекларувала своє ставлення до Польщі як “тепле”, третина

³⁹ To co nie najładniejsze // *Gazeta Przemyska*. – 2014. – 4–10 lutego.

⁴⁰ *Jasinia Ł.* Ukraiński nacjonalizm: ostrożnie z definicjami [Електронний ресурс] / *Ł. Jasinia*. – Режим доступу: http://www.tokfm.pl/blogi/liberte/2014/02/lukasz_jasina_ukrainski_nacjonalizm_ostroznie_z_definicjami/1 [дата звернення 18.02.2014].

⁴¹ *Przemyski pogłos Euromajdanu* // *Gazeta Przemyska*. – 2014. – 4–10 lutego.

⁴² *Stosunek do protestów na Ukrainie. Komunikat z badań.* (CBOS, NR 21/2014) / [oprac. B. Roguska]. – Warszawa, 2014. – S. 3.

⁴³ *Stażmy w obronie Wiktora Janukowicza!* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kronikanarodowa.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=720:stamy-w-obronie-wiktora-janukowicza [дата звернення 18.12.2013]; *Polscy narodowcy chcą bronić Janukowycza* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekurjerwarszawski.pl/miasto/wiadomosci/1964/polscy-narodowcy-chca-bronic-janukowycza.html> [дата звернення 18.12.2013].

⁴⁴ *Stosunek do protestów na Ukrainie. Komunikat z badań.* (CBOS, NR 21/2014). – S. 3.

⁴⁵ *Ibidem*.

(34%) – байдуже і 15% – “прохолодне”⁴⁶. Натомість до Росії, яка ще не розпочала відкритої агресії, прихильно ставився 31% опитаних, байдуже – 21%, і “прохолодно” – 45%. На це, очевидно, вплинули сильні сентименти до радянського минулого, російський телеєфір. Опитування засвідчило й регіональні відмінності у ставленні українців до Польщі. Найвищий рівень прихильності виявили мешканці Західної України – 79%, дещо менший – Центральної (70%) і зовсім низький – на Півдні і Сході (25% і 24%, відповідно)⁴⁷. Ймовірно, часті міжособистісні контакти мешканців західних областей України долали за давніми образами, які так непокоїли представників старшого покоління й інколи перешкоджали взаємопримиренню.

Масова польська підтримка Революції гідності давала надії на те, що народи спроможні порозумітися й у найдражливішій сфері – історичній. Однак уже через рік – у 2015-му, після приходу до влади правоконсервативної партії ПівС, різко змінилася риторика окремих офіційних представників щодо перспективи українсько-польських відносин. Передумови такого стану справ можна шукати й у символічних жестах з обох сторін. Коли в квітні 2015 р. з офіційним візитом до Києва прибув Президент РП Броніслав Коморовський, Верховна Рада України прийняла закон про визнання ОУН та УПА борцями за незалежність, який у Варшаві розцінили як такий, що глорифікує “бандитську діяльність” українських повстанців. Коли через рік, в липні 2016 р., український Президент Петро Порошенко, наслідуючи канцлера ФРН Віллі Брандта, поклав квіти і став на коліна перед варшавським пам’ятником жертвам Волинської трагедії, Сейм і Сенат РП в унісон безапеляційно назвали трагедію українських і польських сіл на Волині 1943 р. геноцидом.

Липневі ухвали польських Сейму і Сенату не додали ані крихти до встановлення історичної правди й очищення, як про це заявляли їхні ініціатори. Вони поглибили прірву, загострили кризу довіри в польсько-українських відносинах. За висловом відомого редактора Адама Міхніка, “запекла дурість і приголомшливе боягузтво розладнали доробок кількадесятирічної мудрої політики мудрих поляків і українців”⁴⁸. Таке легковажне трактування історичних фактів призвело до радикалізації окремих польських організацій, що відобразилось у нищенні упівських могил у південно-східній Польщі. У жовтні 2016 р. емоційну напругу підсилив художній фільм В. Смажовського “Волинь”, у якому вчинки окремих повстанців перенесено на весь український народ.

У прогнозуванні стратегії українсько-польських відносин потрібно зважати й на умовний третій чинник – гібридну війну Російської Федерації проти всієї Європи. Після Майдану 2013–2014 рр. та російської агресії в Україні, ширшим планом якої є дестабілізація ситуації у Європейському Союзі, путінська пропаганда головно націлилася на прихильників правих поглядів у Європі, а в Польщі – на “кресові” і псевдокресові товариства⁴⁹. Головним завданням Кремля стало те,

⁴⁶ Public Opinion Survey Residents of Ukraine. March 14–16, 2014. – Kyiv, 2014. – P. 94.

⁴⁷ Ibidem. – P. 95–98.

⁴⁸ Міхнік А. Прокляття Волині. Повернення примар минулого [Електронний ресурс] / А. Міхнік. – Режим доступу: http://espresso.tv/article/2016/08/30/proklyattya_volyni_povernennya_prymar_mynulogo [дата звернення 19.09.2016].

⁴⁹ Wóycicki K. Putinowskie “kresy” i pojednanie polsko-ukraińskie [Електронний ресурс] / K. Wóycicki. – Режим доступу: <http://kazwoy.wordpress.com/2014/03/28/putinowskie-kresy-i-pojednanie-polsko-ukrainskie/> [дата звернення 10.10.2014].

аби українці й поляки знову розсварилися на ґрунті історичних подій, передусім Другої світової війни. Після бурхливих дискусій 2013 і 2016 рр. знову з'явилися публікації про винуватців кривавих вбивств – українців, ототожнення останніх з т. зв. “бендеровцями”, які захопили владу в Києві.

Відбулися й різкі зміни ставлення поляків до східних сусідів, виражені в абсолютних показниках. Після Революції гідності рівень симпатії до українців піднявся на найвищий за історію досліджень рівень – 36% (за матеріалами опитування 2015 р.). Проте у 2016 р. відбувся спад приязні аж на 9 пунктів, до 27%. Одні пояснюють це “непродуманою політикою декомунізації, а насправді глорифікації ОУН–УПА”, інші – черговою “втомою від України” та її еліт, не здатних провести реальні антикорупційні реформи. Водночас обнадійливим є той факт, що в 1991–2016 рр. наполовину зменшилось відносне число тих поляків, які негативно ставилися до своїх східних сусідів – зі 65% до 34% (хоча найнижчий показник був у 2010 р. – 29%). Зазначимо, що все ще великою є група польських громадян, яким байдуже, як живуть і розвиваються українці, – 33%⁵⁰.

Отже, українська проблематика була й залишається важливою для польського політичного, наукового і суспільного дискурсів. Сприйняття поляками ключових для України політичних зрушень початку ХХІ ст. засвідчує, що лише спільні майбутні цілі та гідне вшанування минулого дасть змогу збудувати міцні партнерські відносини для спільної безпеки у Європі.

Liubomyr Khakhula. Overcoming traumatic past: Ukraine in Polish political and public opinion

In the article the main political, mass-media and public aspects of the Polish political and public opinion about Ukraine and Ukrainians in 2004–2014 are considered. It is shown that, unlike historical discussions, actual political challenges, Ukrainian's fight for democratic freedoms and against a corruption found practically unanimous support in the political and public grounds of contemporary Poland.

Key words: Poland, Ukrainian-Polish relations, mass-media, Orange revolution, Revolution of dignity.

⁵⁰ Stosunek do innych narodów. Komunikat z badań. (CBOS, NR 53/2016) / [oprac. M. Omyła-Rudzka]. – Warszawa, 2016. – 10 s.